

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-67>

УДК 338.2

Демченко К.І.
Університет імені Альфреда Нобеля

ГЕНДЕРНИЙ РОЗРИВ У ПЕНСІЯХ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НАДБАВКИ ДО ПЕНСІЇ У МОДЕЛІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. У статті розглянуто проблему гендерного розриву у пенсіях між чоловіками та жінками в Україні. Загальний тренд гендерного розриву у пенсіях за період з 2001 року до 2018 року поступово збільшувався та в середньому дорівнює майже 30 %. Проаналізувавши проблему гендерного розриву була запропонована до запровадження модель «дитячі стимули» у пенсійне забезпечення України з метою зниження гендерного розриву у пенсіях. В основі даної моделі полягає введення надбавки, тобто певної грошової суми, до пенсії жінки за кожну народжену дитину. У ході дослідження була порохована нова пенсія з надбавкою для жінок з різною кількістю дітей за місяць та за рік з метою порівняння їх між собою та визначення оптимальної кількості дітей для максимізації пенсійних виплат. Було також розраховано відсоткове співвідношення пенсії без надбавки до нової пенсії з надбавкою для жінок з різною кількістю дітей. Наприкінці даного дослідження була знайдена оптимальна кількість дітей для жінки для того щоб максимально збільшити пенсію, а також були зроблені висновки, що за допомоги такої політики заохочування народжуваності у довгостроковій перспективі буде збільшене співвідношення кількості працюючих до кількості пенсіонерів, що є ключовим фактором соціально-економічної ефективності пенсійного забезпечення України.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, гендерний розрив, соціально-економічна ефективність, коефіцієнт заміщення, пенсійна надбавка, пенсійний вік, робочий стаж.

Demchenko Karyna
Alfred Nobel University

THE GENDER GAP IN PENSIONS AND THE IMPLEMENTATION OF THE PENSION SUPPLEMENT IN THE MODEL OF PENSION PROVISION

Summary. In Ukraine, the study of gender inequalities among the elderly is of particular relevance, as the country is currently experiencing a demographic crisis coupled with accelerated population aging. The gender and age structure of the Ukrainian population is characterized by a significant predominance of women in the older age groups. This is due to the high mortality of working-age men and low survival rate till the retirement. Because women's average life expectancy is longer than men's one, they are more likely to survive to the elderly and remain single. The problem of loneliness among older women is complicated by low financial support, lack of adequate social protection and poor health system. Retired single women are at a much higher risk of poverty than single men can be. Hence gender discrimination and gender gap in pensions between men and women appear. The article deals with the problem of gender gap in pensions between men and women in Ukraine. The overall trend of the gender gap in pensions during the period from 2001 to 2018 has been steadily increasing and on average equals almost 30%. Having analyzed the problem of gender gap in pensions, the model "child incentives" is introduced into the pension system of Ukraine in order to reduce the gender gap in pensions between men and women. The basis of this model is the introduction of a pension allowance, that is, a certain amount of money, to a woman's pension for every child, to whom she gave a birth. During the research a new pensions with an allowance for women with different numbers of children per month and per year are calculated in order to compare them with each other and determine the optimal number of children in order to maximize pension benefits. The ratio of the pension without a supplement to the new pension with a supplement for women with different numbers of children in percentage is also calculated in this study. At the end of this study, the optimal number of children for a woman was found in order to maximize her pension, and it was concluded that such a fertility encouraging policy in a long term perspective would increase the ratio of workers to retirees, which is a key factor in socio-economic efficiency of pension provision of Ukrainian citizens.

Keywords: pension provision, gender gap, socio-economic efficiency, replacement rate, pension allowance, retirement age, work experience.

Постановка проблеми. Нерівність у доступі до економічних ресурсів у похилому віці є доволі великою. Жінки-пенсіонери стикаються з більшим ризиком бідності у похилому віці у порівнянні з чоловіками. Оцінка гендерних нерівностей у пенсіях та їх подолання є надзвичайно важливим, оскільки жінки становлять більшість людей похилому віці через більш високу тривалість життя. Гендерний розрив у пенсіях можна трактувати як суму гендерних нерівностей за все життя, гендерних соціальних норм та стереотипів. Важливо розглянути причину гендерного розриву у пенсіях та знайти ефективне вирішення даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Гендерний розрив у пенсіях є результатом накопичувальної нерівності, з якою стикаються жінки. Незважаючи на ті значні зрушення в бік досягнення гендерної рівності, які відбулися в останні десятиліття, гендерна дискримінація як і раніше охоплює багато сфер життя та існує у всьому світу. Питання гендерної нерівності у пенсіях є дуже актуальним. Багато дослідників досліджували чинники нерівності у доступі до економічних ресурсів у похилому віці. Серед вітчизняних дослідників можна виділити наступних: О. Линдюк [1], О. Дутчак, О. Бевзенко, Н. Болотіна, К. Міколаєць [2], О. Лукашова, Г. Геврасименко [3], О. Львова, О. Матвієнко, Н. Гри-

цяк, О. Мельникова, Т. Мельник [4], Н. Оніщенко, О. Макарова [5] та С. Поленіна. Дослідженням питань гендерної нерівності щодо пенсійних виплат та реформування економічних інститутів з метою встановлення рівних прав для жінок та чоловіків займалися також зарубіжні вчені: М. Локшин, Ш. Лундберг, Д. Леонард, Г. Лапідус, К. Остерберг, Б. Хедман, Н. Голдман, та Ф. Шнайдер. У жодній країні світу, яка розвивається, жінки не прирівняні до чоловіків в своїх соціальних та економічних правах. З цієї причини досягнення гендерної рівності у пенсіях стає центральною проблемою та потребує вирішення. Незважаючи на те, що багато вчених та науковців присвячували свої дослідження цьому питанню, воно досі залишається відкритим.

Мета статті. Метою дослідження є проблема гендерної нерівності у пенсіях та запропонування пенсійної надбавки до пенсії жінок у моделі «дитячі стимули».

Викладення основного матеріалу. В Україні дослідження гендерних невідповідностей серед осіб похилого віку має особливу актуальність, оскільки нині країна переживає демографічну кризу в поєднанні з прискореним старінням населення. Хоча питання формування соціально-демографічної політики в контексті старіння населення і реформування пенсійної системи перебувають в центрі уваги вітчизняних науковців, гендерні аспекти цих проблем залишаються недостатньо дослідженими і потребують більш глибокого аналізу.

Статеві-вікова структура населення України характеризується значним переважанням жінок у старших вікових групах. Це зумовлено надвисокою смертністю чоловіків працездатного віку та низькими показниками можливості їх дожиття до пенсійного віку. Оскільки середня очікувана тривалість життя жінок є довшою, ніж у чоловіків, більш ймовірно вони доживатимуть до похилого віку і залишатимуться самотніми [6].

Чисельність самотніх жінок у віці старше 65 років перевищувала чисельність відповідної категорії чоловіків у 5,1 раза, а у віковій групі старше 70 років – в 5,6 раза. У 2017 році кількість жінок на пенсії майже на 3 мільйони перевищує кількість чоловіків на пенсії [7]. Проблема самотності серед літніх жінок ускладнюється низькою матеріальною забезпе-

ченістю, відсутністю належного соціального захисту, низьким рівнем здоров'я жінок похилого віку, що зумовлює необхідність догляду за хворими та немічними. Самотні жінки пенсійного віку зазнають значно вищого ризику бідності, ніж самотні чоловіки. Звідси впливає гендерна дискримінація. Назвемо основні прояви гендерної дискримінації: безробіття серед жінок, як приховане, так і зареєстроване, вище, ніж у чоловіків; заробітна плата жінок складає 72,5% від заробітної плати чоловіків; жінка працює на 4-6 годин більше, ніж чоловік, праця в домашньому господарстві не враховується як продуктивна, а тому не оплачується й не враховується в пенсійних схемах; жінки, які мають дітей та перебували в декретній відпустці, стають неконкурентоспроможними на ринку праці та майже кожна третя дитина виховується самотньою матір'ю [8]. У таблиці 1 розглянемо динаміку середньої пенсії жінок та чоловіків протягом періоду з 2001 по 2018 року.

Таблиця 1
Динаміка середньої пенсії серед чоловіків та жінок за період з 2001 до 2018 рік

Рік	Середня пенсія чоловіка	Середня пенсія жінки
2001	91.66	86.88
2002	123.9	121.8
2003	159.97	128.84
2004	211.7	159.83
2005	348.88	299.87
2006	417.7	339.51
2007	497.0	337.72
2008	798.9	591.19
2009	942.7	707.03
2010	1039.6	758.91
2011	1156.0	832.32
2012	1252.4	901.73
2013	1464.3	1054.30
2014	1521.6	1186.85
2015	1573.0	1148.29
2016	1690.3	1200.11
2017	1808.9	1266.23
2018	2480	1991

Джерело: розроблено автором за даними [3; 9]

Рис. 1. Гендерний розрив між середньою пенсією чоловіків та жінок в Україні протягом періоду 2001-2018 (%)

Джерело: розроблено автором за даними [10]

З таблиці 1 можна побачити, що протягом 18 років середня пенсія чоловіка завжди перевищувала середню пенсію жінки. Одними з причин можуть бути: чоловіки отримували більшу заробітну плату або мали більший стаж. Розглянемо рис. 1, де було підраховано гендерний розрив у пенсіях чоловіків та жінок [10].

Більшість жінок багато часу приділяють домогосподарству та догляду за дітьми, але на жаль це одні з факторів, які негативно впливають на їх пенсію, бо за цей час вони стають неконкурентоспроможними на ринку праці та не можуть претендувати на високу заробітну плату. Тому необхідно приймати дії, які зможуть зменшити гендерну нерівність у пенсіях для жінок.

Таблиця 2
Припущення моделі «дитячі стимули»

Припущення	
Надбавка до пенсії (грн.) з кожною наступною дитиною	
Жодної дитини	-110
Перша дитина	250
Друга дитина	250
Третя дитина	300
Четверта дитина	350
П'ята дитина і більше	400
Інші параметри моделі:	
Інфляція	5%
Середня пенсія	2408.02
Мінімальна пенсія для людей зі стажем менше 20 років	1000
Максимальний робочий стаж	35

Джерело: розроблено автором за даними [6; 7; 9]

Розглянемо модель «дитячі стимули». Ідея цієї моделі полягає у наступному: ввести додаткову доплату до пенсії матері за кожною дитиною. Це зможе змотивувати жінок народжувати дітей, тим паче зараз у країні народжуваність значно на низькому рівні, тому держава має заохочувати жінок народжувати дітей. Зменшення народжуваності та рівня ВВП впливають на пенсійну систему, а саме грають велику роль для соціально-економічної ефективності пенсійного забезпечення. Також у цій моделі передбачений штраф

за відсутність дітей взагалі. Модель розрахована на 12 років. Розглянемо таблицю 2, в якій надані усі припущення даної моделі.

Модель складається з наступних етапів: У ході даного дослідження були розраховані наступні показники: надбавка до пенсії в місяць на певну кількість дітей; надбавка до пенсії за 12 років; нова пенсія з надбавкою в місяць; нова пенсія з надбавкою за 12 років та співвідношення пенсії без надбавки до нової пенсії з надбавкою. Результати наведені у таблиці 3.

З таблиці 3 можна побачити, що пенсія є найбільшою для жінки з трьома дітьми. Це можна побачити з підрахованої пенсії за місяць та за рік, а також за відсотковим співвідношенням середньої пенсії до нової пенсії з надбавкою. Незважаючи, що робочий стаж цієї жінки становить 20, її пенсія за допомоги введення надбавки до пенсії є більшою ніж пенсія жінки, яка має 35 років робочого стажу. Найменшу пенсію за підрахунками даної моделі, яка дорівнює 2150 грн отримує жінка з чотирма дітьми. Розглянемо рис. 2, який показує різницю між пенсіями для жінки без дітей та з дітьми.

Цей графік підтверджує вже отримані результати, а саме що оптимальна кількість дітей для максимізації пенсійних виплат за цією моделлю становлює три. Різниця між пенсією у жінки без жодної дитини та пенсією у жінки з трьома дітьми дорівнює 131.040 грн за рік.

Висновок. Отже, з огляду на отримані результати можна зробити висновок, що оптимальна кількість дітей на жінку дорівнює 3. За допомогою

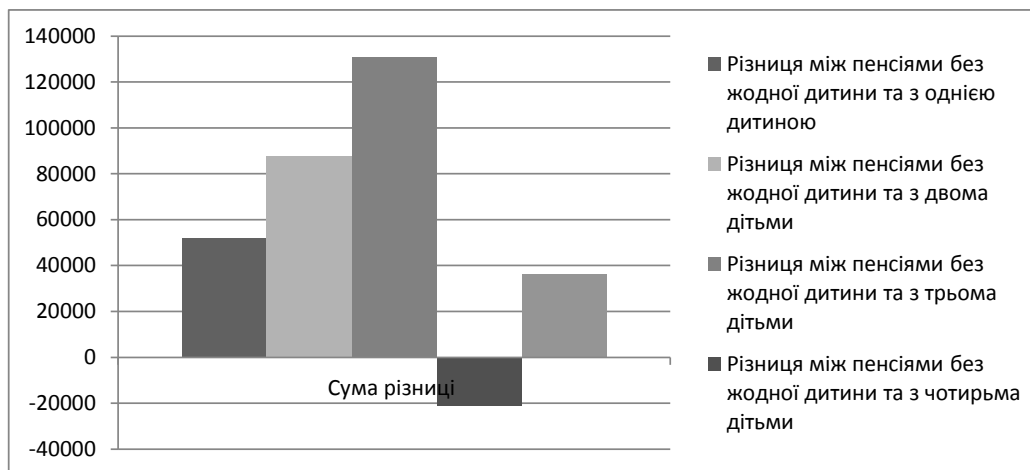

Рис. 2. Різниця між пенсіями для жінки без дітей та з дітьми

Джерело: складено автором

Таблиця 3
Нова пенсія для жінки з різною кількістю дітей за місяць та за 12 років

Кількість дітей на жінку	Робочий стаж	Середня пенсія (грн.)	Нова пенсія в місяць (грн.)	Співвідношення середньої пенсії до нової (%)	Нова пенсія за 12 років (грн.)
0	35	2408.02	2298.0	95	330914.88
1	25	2408.02	2658.02	110	382754.88
2	20-25	2408.02	2908.02	121	418754.88
3	20	2408.02	3208.02	133	461954.88
4	10	1000	2150	89	309600
5	5	1000	2550	106	367200

Джерело: розроблено автором

такої політики (тобто політики стимулювання народжуваності) держава зможе зупинити зниження народжуваності, що буде мати позитивний вплив на солідарну пенсійну систему країни, а саме на соціально-економічну ефективність пенсійного забезпечення та у довгостроковій перспективі збільшити співвідношення кількості працюючих на кількість пенсіонерів до оптимального, а саме 3:1.

Список літератури:

1. Линдюк О.А. Гендерні педходи у сфері пенсійного забезпечення державних службовців: веб-сайт. URL: <http://academy.gov.ua> (дата звернення: 01.09.2019).
2. Міколаєць К.М. Пенсійне забезпечення населення України у 90-х роках XX ст. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2013. № 2. С. 102–107.
3. Геврасименко Г.В. Гендерні невідповідності пенсійної системи в Україні: проблеми та перспективи. *LDCD*. 2006. № 2. С. 56–63.
4. Мельник Т. Гендерна експертиза українського законодавства: сутність, необхідність та методологічні основи. URL: <https://genderindetail.org.ua> (дата звернення: 01.09.2019).
5. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки. Соціальна політика в Україні : монографія. Київ, 2004. С. 111–145.
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.09.2019).
7. Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua> (дата звернення: 21.08.2019).
8. Бевзенко О.В. Соціальний аспект пенсійного забезпечення. *Економіка АПК*. 2003. № 8. С. 153–155.
9. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 01.09.2019).
10. Газета «Економічна Правда». URL: <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення: 21.08.2019).

References:

1. Lindyuk, O.A. Henderni pedkhody u sferi pensiinoho zabezpechennia derzhavnykh sluzhbovtsiv [Gender pedestrians in the sphere of public servants pension]. Available at: <http://academy.gov.ua> (accessed: 01.09.2019).
2. Mikolayets, K.M. (2013). Pensiine zabezpechennia naseleennia Ukrainy u 90-h rokakh XX st. [Pensions population of Ukraine in the 90s of the XX century]. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy*, vol. 2, pp. 102–107.
3. Gevrasimenko, G.V. (2006). Henderni nevidpovidnosti pensiinoi systemy v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Gender discrepancies in the pension system in Ukraine: problems and perspectives]. *LDCD journal*, vol. 2, pp. 56–63.
4. Melnyk, T. Henderna ekspertyza ukrainskoho zakonodavstva: sutnist, neobkhdnist ta metodolohichni osnovy [Gender Expertise of Ukrainian Legislation: Essence, Necessity and Methodological Foundations]. Available at: <https://genderindetail.org.ua> (accessed: 01.09.2019).
5. Makarova, O.V. (2004). Derzhavni sotsialni prohramy: teoretychni aspekty, metodyka rozrobky ta otsinky Sotsialna polityka v Ukraini [State social programs: theoretical aspects, methods of development and evaluation Social policy in Ukraine]. Kyiv, pp. 111–145.
6. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Economic Discussion Club. URL: <http://edclub.com.ua>
8. Bevzenko, O.V. (2003). Sotsialnyi aspekt pensiinoho zabezpechennia [The social aspect of retirement provision]. *APK economy journal*, vol. 8, pp. 153–155.
9. Pension Fund of Ukraine. URL: <https://www.pfu.gov.ua>
10. Newspaper Economic Truth. URL: <https://www.epravda.com.ua>